



# Uten fakta, bare mening

– Hva vet vi egentlig om verdien av kultur?

Agenda Kaupang AS  
Einar Stephan

# Kommuner i kontinuerlig krise

---

Kommunene har en rekke utfordringer:

- ▶ utenforskap blant barn og unge
- ▶ psykisk uhelse
- ▶ lav tillit og polarisering
- ▶ rekrutteringsutfordringer
- ▶ lite sosial deltakelse for eldre
- ▶ strammere økonomi

**▶ Hvor passer kultur inn i dette utfordringsbildet?**

# Kommuner i kontinuerlig krise

---

- ▶ **Kultur er viktig for trivsel!**
- ▶ **Men er kultur bare trivsel?**
- ▶ **Eller er kultur også en del av løsningen på flere av kommunens største utfordringer?**

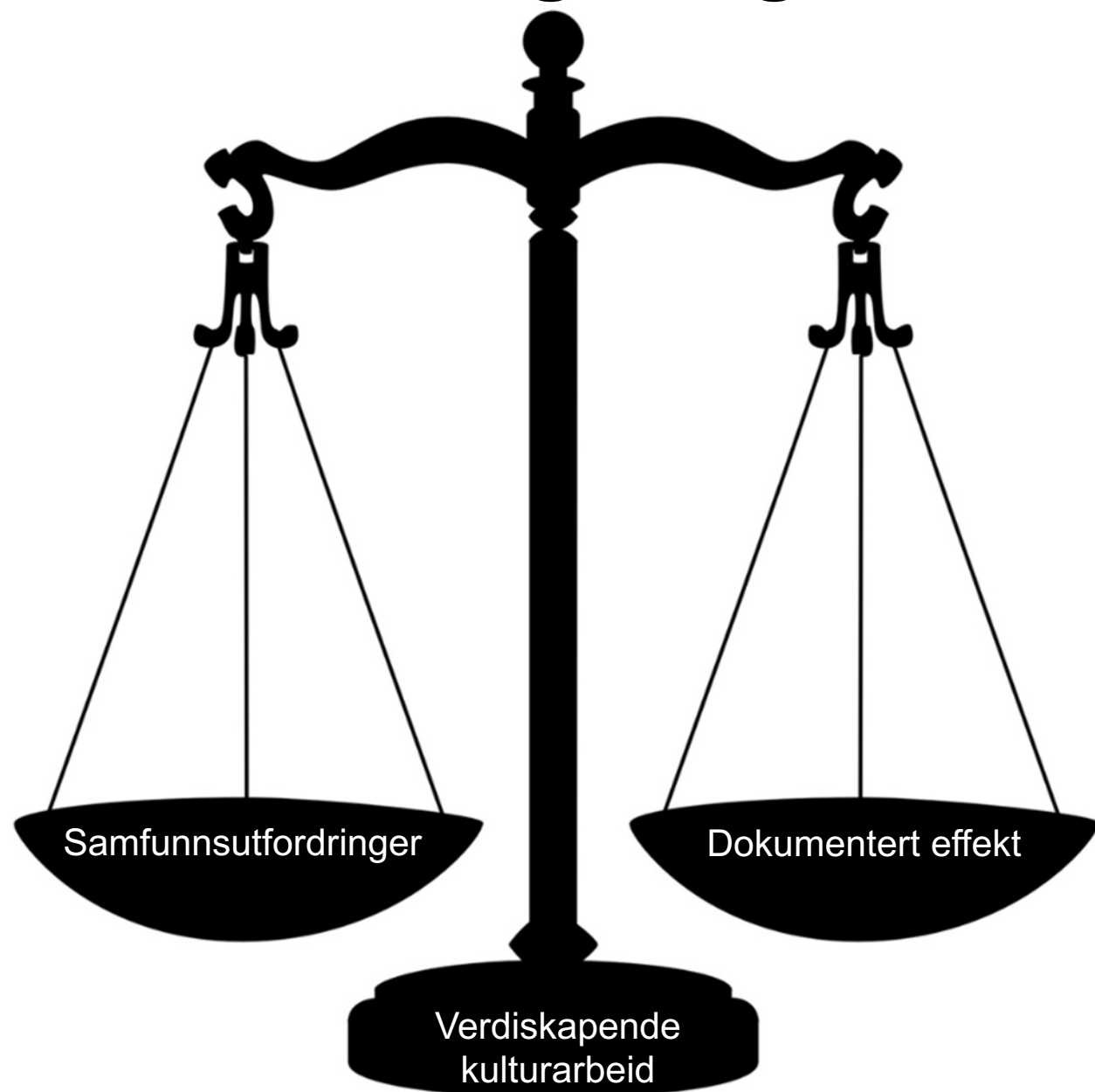
# Hva skal til for at kultur blir prioritert?

---

- ▶ Kommunene må prioritere hardere enn før
- ▶ Mange tiltak begrunnes med gode historier
- ▶ Men hvilke tiltak skaper faktisk verdi?
- ▶ Hvordan kan vi vite det?
- ▶ Og hvordan kan kultur dokumentere sin verdi?
  
- ▶ **Kulturfeltet må bli flinkere til å dokumentere og synliggjøre sin verdi.**

# Uten fakta, bare mening

## – hva vet vi egentlig om verdien av kultur?

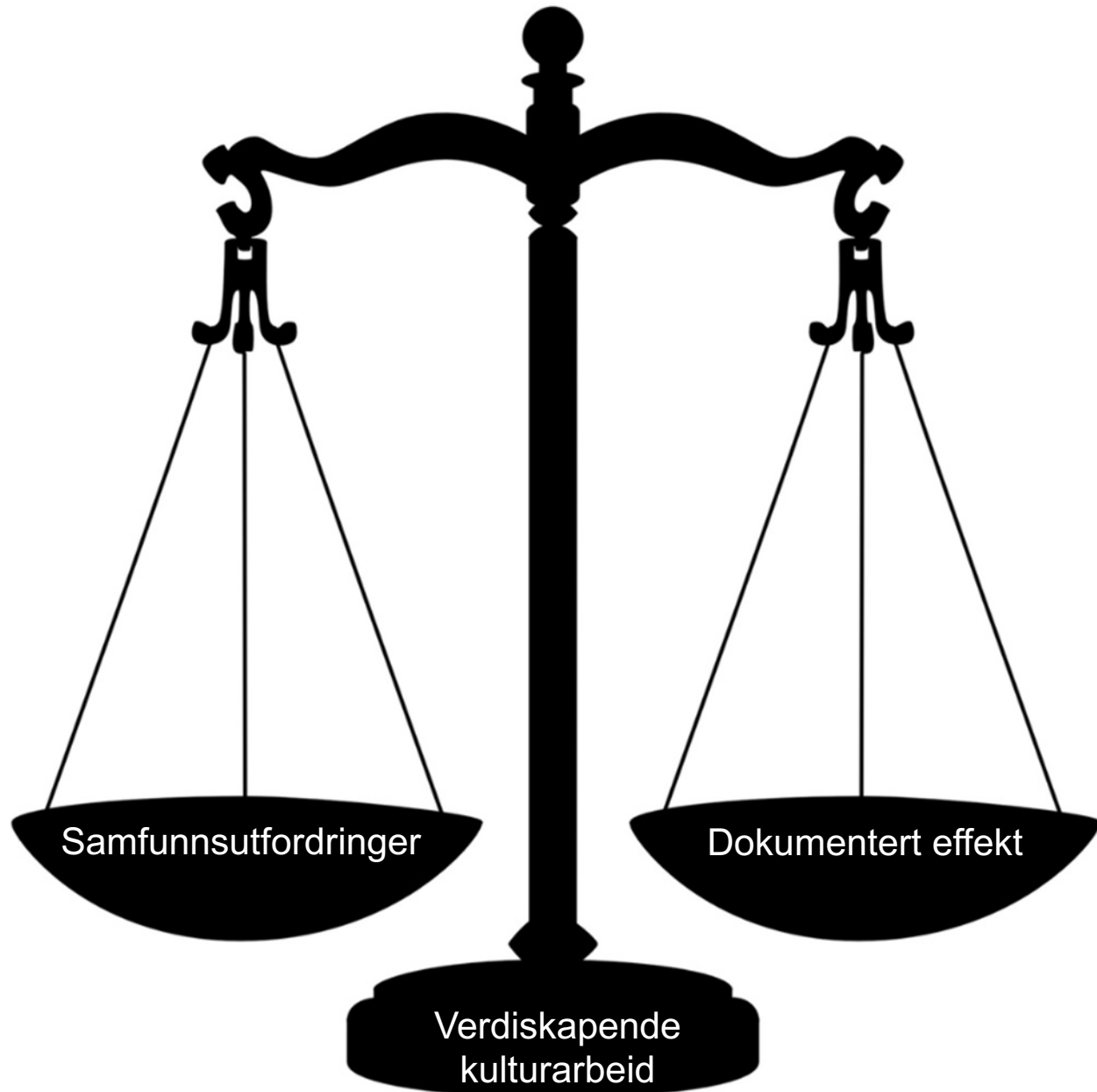


- ▶ Daniel Patrick Moynihan: “Everyone is entitled to his own opinion, but not his own facts.” **Alle har rett til sine egne meninger, men ikke til sine egne fakta**
- ▶ W. Edwards Deming: “Without data, you're just another person with an opinion.” **Uten data er du bare enda en person med en mening.**

# Uten fakta, bare mening

## – hva vet vi egentlig om verdien av kultur?

---



- ▶ kultur skaper trivsel
- ▶ kultur er viktig
- ▶ kunst skaper livskvalitet
- ▶ kultur bygger demokrati
- ▶ kultur gir tilhørighet

Alt dette kan være sant, men hvordan vet vi det?

- ▶ Hva betyr dette egentlig for en kommunedirektør som må prioritere mellom kultur, skole, helse og teknisk sektor?

# Hva vet vi faktisk om kulturens verdi?

---

Forskningen peker i samme retning: Kulturdeltakelse henger sammen med **bedre psykisk helse**. Sosiale fellesskap **reduserer ensomhet og utenforskap**. **Aktiv deltakelse gir større effekt** enn passiv konsumering. Kulturarenaer kan **styrke tillit, tilhørighet og lokalt engasjement**. **Effektene er ofte indirekte, langsiktige og går på tvers av sektorer... Men...**

- ▶ Det er ofte lettere å dokumentere aktivitet enn verdi
  - ▶ Vi vet mer om sammenhenger enn om årsakssammenhenger
  - ▶ Vi er sjelden gode nok til å måle effekten av egne tiltak
- 
- ▶ Så spørsmålet er ikke om kultur har verdi.
  - ▶ Spørsmålet er hvordan vi kan forstå, dokumentere og synliggjøre den verdien bedre.
  - ▶ Ikke på abstrakt samfunnsnivå, men et nivå som er viktig for den som prioriterer kommunale og statlige ressurser.

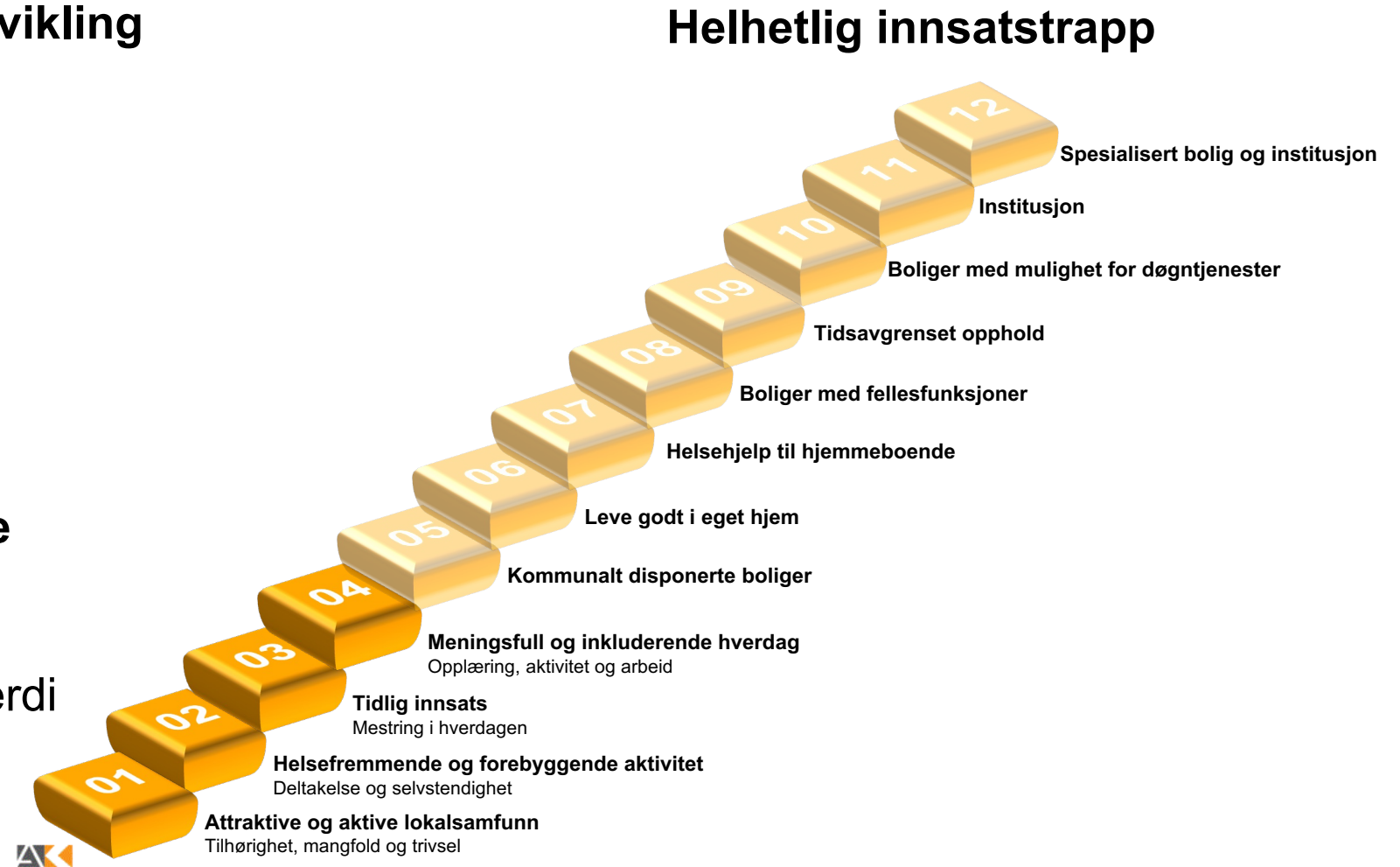
# Kultur skaper størst verdi når den ses som en del av kommunens samlede innsats

## Kultur som forebyggende samfunnsutvikling

- ▶ Kulturaktivitet
- ▶ Tilhørighet
- ▶ Deltakelse
- ▶ Mestring
- ▶ Folkehelse
- ▶ Arbeidsdeltakelse
- ▶ Lavere tjenestebehov

## Holder flere mennesker på de nederste trinnene i innsatstrappen

«Kultur er ofte sterkest når den skaper verdi også utenfor kultursektoren»



Når kultur styrker tilhørighet, deltakelse og mestring, kan kommunen redusere behovet for mer kostbare innsatser senere.

# Emma 14 år, tre mulige forløp

## Proaktive forløp er billigere og bedre hvis vi lykkes



### Reaktivt forløp

- ▶ Utenforskap
- ▶ Mye skjerm
- ▶ Dropper fritidsaktiviteter
- ▶ Psykiske plager

### Normalforløp

- ▶ Sporadisk deltakelse

### Proaktivt forløp

- ▶ Kulturskole
- ▶ Ungdomshus
- ▶ Band
- ▶ Revy
- ▶ Frivillighet
- ▶ ...

- ▶ Er det forskjeller i hvordan vi møter og hvilke muligheter vi gir Emma? Hva er sannsynligheten for at disse tre forløpene gir samme utfall?
- ▶ Er forebygging og tidlig innsats verdt det?
- ▶ Kan vi bevise billigere tjenester?
- ▶ Kan vi bevise utsatt eller unngått tjenestebehov?
- ▶ Kan vi bevise bedre liv eller folkehelse?

Vi vet:

- ▶ Kulturdeltakelse henger sammen med bedre psykisk helse
- ▶ Fritidsdeltakelse reduserer risiko for utenforskap
- ▶ Sosiale fellesskap er beskyttelsesfaktorer

# Arne 72 år, tre mulige forløp

## Proaktive forløp er billigere og bedre hvis vi lykkes



### Reaktivt forløp

- ▶ Isolasjon
- ▶ Passivitet

### Normalforløp

- ▶ litt aktivitet

### Proaktivt forløp

- ▶ Kor
- ▶ Frivillighet
- ▶ Kulturhus
- ▶ Historielag
- ▶ ...

- ▶ Hvilket forløp tror vi gir best livskvalitet?
- ▶ Hvilket forløp gir best helse?
- ▶ Hvilket forløp gir minst behov for tjenester?
- ▶ Hvordan kan vi bevise dette?

### Eksempler fra kommuner:

- ▶ Vestre Toten styrket kultursektoren fra hjemmetjenesten og opplevde en større reduksjon i behov for hjemmesykepleie
- ▶ Elverum opplever større besøk på både biblioteket og historielaget når de arrangerer treff sammen

# Eksempel fra helseargumentasjon. Verdien av rask psykisk helsehjelp – små innsatser kan gi stor verdi. Kunne kultur «overtatt» utfordringen?

**Utgangspunkt:** Mild depresjon gir redusert livskvalitet. Dersom rask psykisk helsehjelp kan hindre ett år med mild depresjon, tilsvarer helsegevinsten om lag 36 000 kroner per person. (QALY-vurdering)

Individtiltak	Gruppetiltak	Hovedpoeng
6 timer kommunepsykolog	8 gruppesamlinger med 25 deltakere	Tidlig psykisk helsehjelp kan være svært kostnadseffektivt
Kostnad: <b>6 600 kr</b>	Kostnad: <b>22 000 kr</b>	Små innsatser kan hindre større problemer senere
Verdi ved effekt: <b>35 750 kr</b>	Verdi hvis én deltaker får effekt: <b>35 750 kr</b>	Tiltaket trenger ikke virke for alle
Netto beregnet gevinst: <b>29 150 kr</b>	Netto gevinst ved effekt for 25 %: <b>201 438 kr</b>	Gruppeinnsats kan gi stor effekt per fagtime
Lønnsomt dersom tiltaket virker i ca. <b>19 %</b> av tilfellene	Lønnsomt dersom det virker for minst <b>1 av 25 deltakere</b> (4%)	Forebygging gir verdi for mennesker, ansatte og samfunn

## Hovedbudskap

Rask psykisk helsehjelp trenger ikke treffe alle for å lønne seg. Når tidlig innsats hindrer at lette psykiske plager utvikler seg eller varer ved, skapes verdi både for den enkelte, for tjenestene og for samfunnet.

En ungdomsklubb med 100 ungdommer kan koste kommunen et par millioner kroner i året. Hvis klubben bidrar til at bare én eller to ungdommer unngår langvarig utenforskap, kan investeringen allerede være samfunnsøkonomisk lønnsom.

# Historier som illustrerer forskjellen

## Anders – samme person, tre mulige forløp

**Utgangspunkt:** Anders har cerebral parese og moderate motoriske utfordringer. Han har gode kognitive evner, stor interesse for IT og et ønske om å arbeide innen teknologi. Hvordan livet utvikler seg, påvirkes i stor grad av hvilken innsats kommunen prioriterer.

Reaktivt forløp	Normalforløp	Proaktivt forløp
Tiltak settes inn sent og er i stor grad kompensierende	Anders får nødvendige tjenester, men oppfølgingen er begrenset og lite systematisk	Tidlig, koordinert og målrettet innsats fra flere fagmiljøer
Assistenten gjør oppgaver for ham	Noe trening og tilrettelegging	Trening, mestring og tilrettelegging i hverdagen. Kulturskole, fritidsklubb, e-sport opplæring i kreativ teknologi
Utvikler få selvhjelpsferdigheter	Klarer noe selv, men blir fortsatt avhengig av tjenester	Utvikler selvstendighet og mestring
Fullfører ikke ordinært skoleløp	Fullfører videregående	Fullfører videregående og høyere utdanning
Uføretrygd og kommunal bolig fra ung alder	Forsøk på arbeid, men faller ut	Fast jobb innen IT og selvstendig liv
<b>25 mill. kr</b> i samlet ressursbruk	<b>16,8 mill. kr</b> i samlet ressursbruk	<b>1,6 mill. kr</b> i samlet ressursbruk

### Hovedbudskap

Tidlig innsats handler **ikke først og fremst om å spare penger**. Det handler om å gi mennesker **mulighet til å mestre eget liv**. Når det lykkes, blir også ressursbruken vesentlig lavere.

**Fra uføretrygd som 18-åring til IT-utdanning og jobb som 24-åring** – forskjellen ligger i hvordan kommunen **braker de nederste trinnene i innsatstrappen**.

Kunne kultursektoren i din kommune bidratt i det proaktive løpet? Kan vi legge fakta bak disse meningene?

# Sette «pris» på det vi gjør



- ▶ Må alt regnes i kroner?
- ▶ Hvis vi kan dokumentere verdien kultur skaper, og vise at en krone gir gevinster på flere områder samtidig, blir det lettere for en kommunedirektør å prioritere kultur.
- ▶ Kultur kan særlig gi ekstra gevinster om vi setter innsatsen inn på trinn 2 og 3 i den helhetlig innsatstrappa



# Når kultur løser mer enn en utfordring

---

Et kor kan gi:

- ▶ bedre psykisk helse
- ▶ mindre ensomhet
- ▶ frivillig engasjement
- ▶ sterkere lokalsamfunn

En ungdomsklubb kan gi:

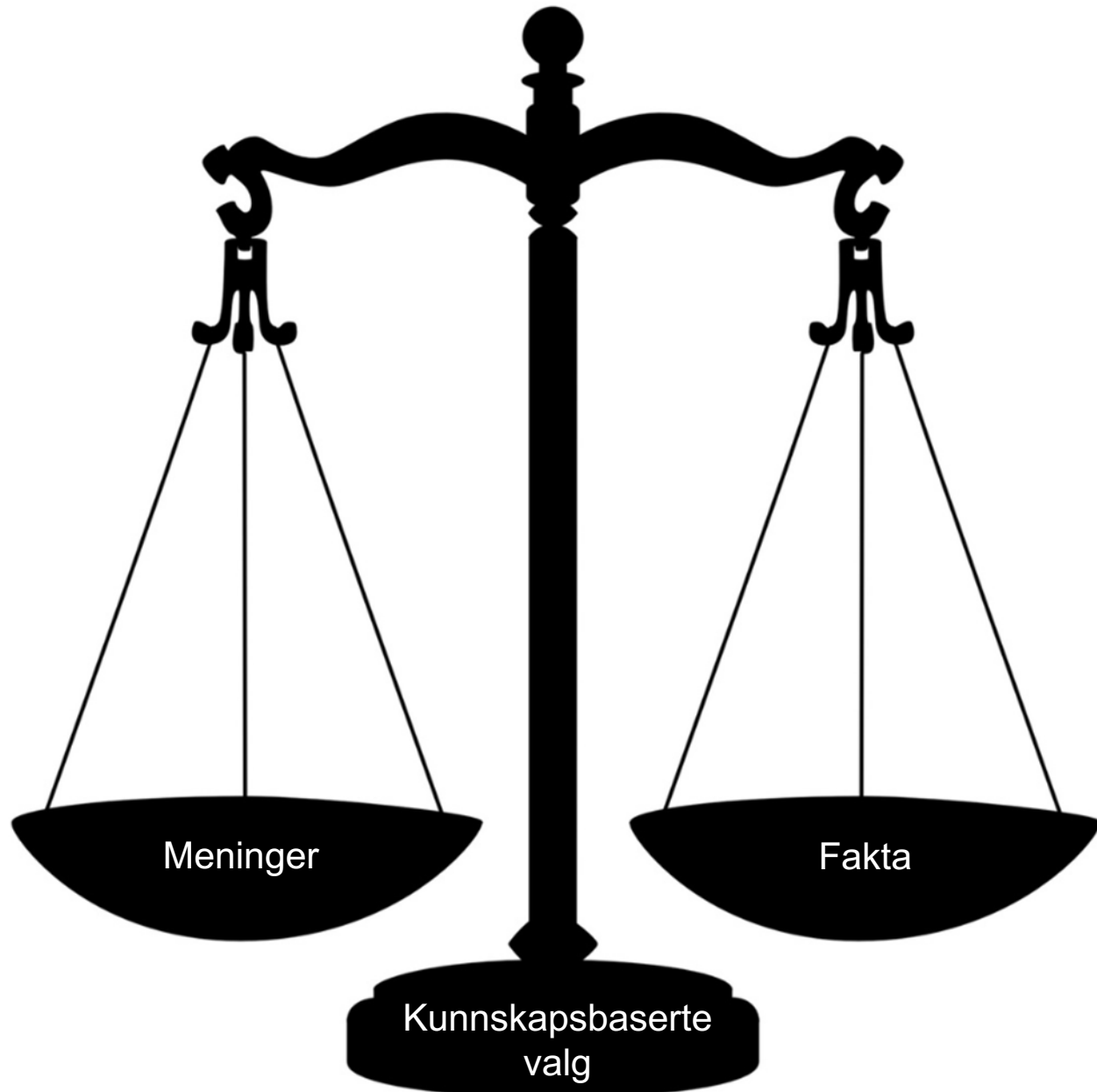
- ▶ Tilhørighet
- ▶ forebygging av utenforskap
- ▶ Mestring
- ▶ demokratisk deltakelse

**«Kulturklubben ga meg for første gang i livet en ikke betalt venn»**

(en gutt jeg møtte i en mellomstor kommune med et stort bistandsbehov)

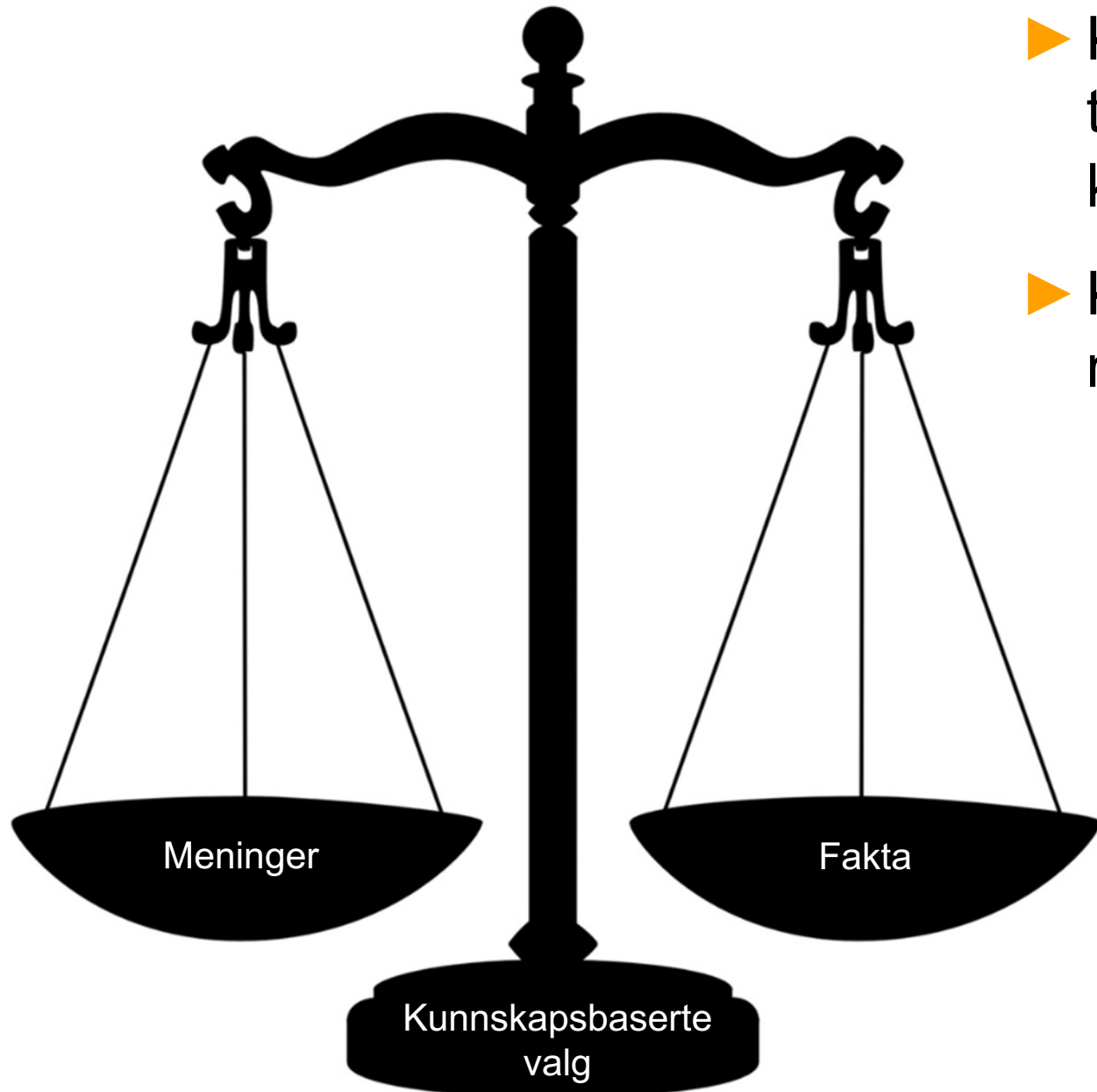
# Målet er å kjenne ressursbruken på alt og verdien av det vi gjør

---



- ▶ A cynic is a man who knows the price of everything and the value of nothing (Oscar Wilde fra skuespillet "Lady Windermere's Fan", 1892)
- ▶ Kynisme er å kjenne prisen på alt og ikke verdien av noe


# Målet er å kjenne ressursbruken på alt og verdien av det vi gjør



- ▶ Kommunedirektørene skal prioritere tiltak som gir størst nytte for minst kostnad eller ressursbruk
- ▶ Kulturområdet må kunne dokumentere nytteverdien av sin ressursinnsats

## Prioritering

... mellom tiltak utenfor helse- og omsorgstjenesten




**Et samfunnsperspektiv**  
Prioriteringskriterier for folkehelsearbeidet:

- Nytte
- Kostnad
- Fordeling
- Autonomi

NOU 2025:8 - Folkehelse  
– verdier, kunnskap og prioritering

... mellom tiltak i helse- og omsorgstjenesten

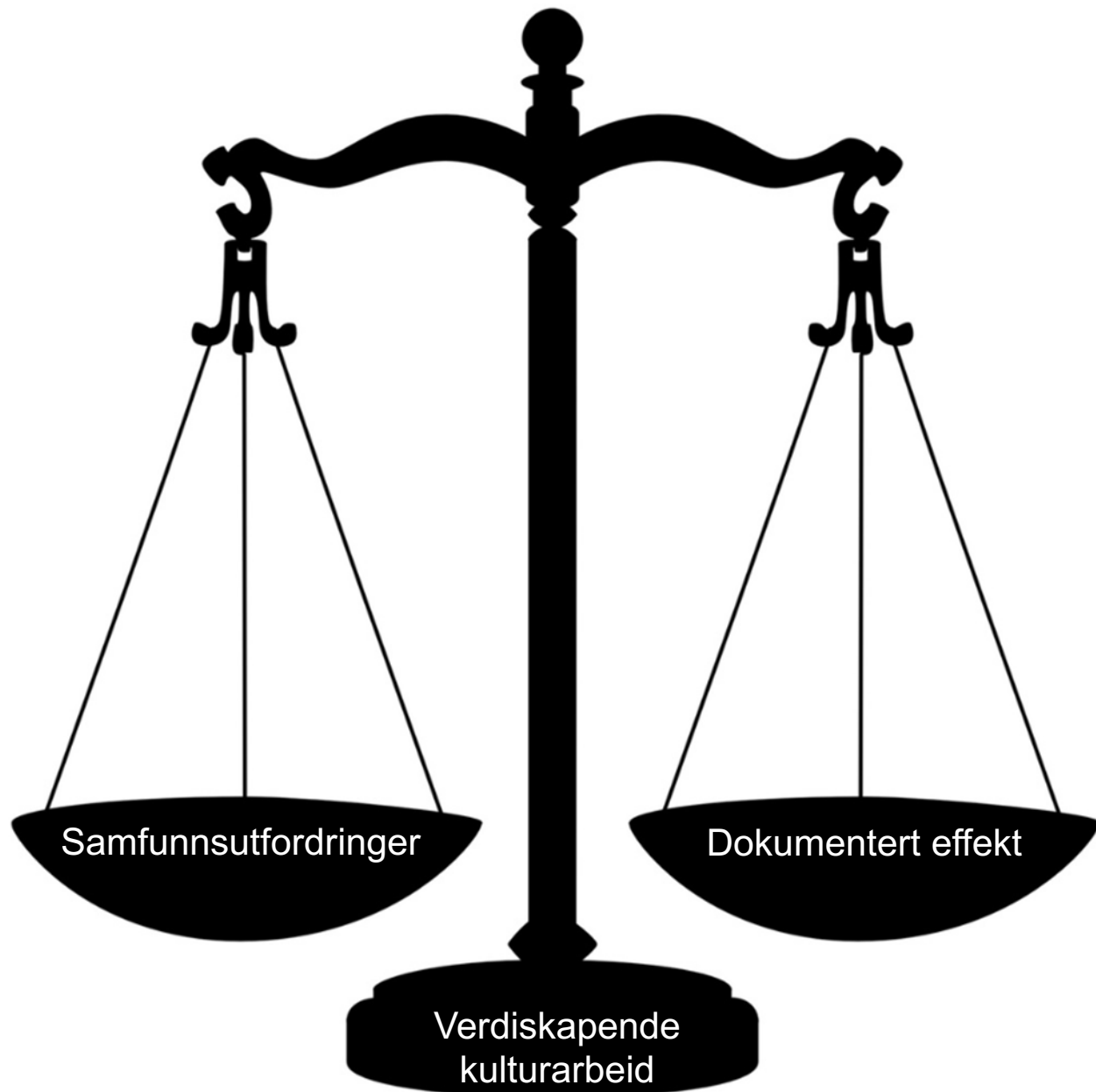


**Et helsetjenesteperspektiv**  
Prioriteringskriterier for helse- og omsorgstjenesten:

- Nytte
- Ressurs
- Alvorlighet

Meld. St. 38 Nasjonal prioriteringsveileder for kommunale helse- og omsorgstjenester

# Min påstand



- ▶ Kultur skal ikke prioriteres fordi kultur er hyggelig
- ▶ Kultur skal prioriteres fordi kultur bidrar til å løse noen av kommunens største utfordringer
- ▶ Hvis kulturfeltet vil bli prioritert, må vi bli flinkere til å dokumentere hvilken verdi vi skaper, for hvem, og hvordan vi vet det



## Uten fakta, bare mening – Hva vet vi egentlig om verdien av kultur?

- ▶ Presentasjon på NOKU konferansen. Kristiansund 9. juni 2026
- ▶ Einar Stephan, [einar.stephan@agendakaupang.no](mailto:einar.stephan@agendakaupang.no) 91144633

**AGENDA**  
**KAUPANG**

Agenda Kaupang bidrar til omstilling og utvikling av offentlig sektor. Vi bistår ledere og medarbeidere med faktabaserte beslutningsgrunnlag og effektivisering av prosesser. Agenda Kaupang gjennomfører analyser og rådgiving innen ledelsesutvikling, styring, økonomi, organisasjonsutvikling og digitalisering.